

*Szczęśliwe nieba
krajów włoskich!*

Seria „Studia i Materiały”

KOMITET REDAKCYJNY

Dorota Janiszewska-Jakubiak (przewodnicząca), Agnieszka Tymińska, Magdalena Gutowska,
Karol Guttmejer, Piotr Ługowski, Michał Michalski, Anna Rudek-Śmiechowska

REDAKTORZY SERII

Anna Rudek-Śmiechowska, Karol Guttmejer

REDAKTOR PROWADZĄCY

Karol Guttmejer

RECENZENCI

dr Mindaugas Paknys
dr Mariusz Smoliński

TŁUMACZENIE NA JĘZYK ANGIELSKI

Ewa Muszyńska-Faizi

REDAKCJA JĘZYKOWA

Małgorzata Jesiotr

INDEKS

Anna Sylwia Czyż

PROJEKT GRAFICZNY I SKŁAD

Piotr Berezowski

© Narodowy Instytut Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą POLONIKA, 2023

© Anna Sylwia Czyż, 2023

© Piotr Jamski, 2023

© Karol Guttmejer, 2023

WYDAWCA

Narodowy Instytut Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą POLONIKA

ul. Madalińskiego 101, 02-549 Warszawa

www.polonika.pl

INSTYTUCJA NADZORUJĄCA

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

ISBN 978-83-66172-75-3

NAKLAD: 300 egzemplarzy

PAPIER: Magno Volume Mat 115 g

DRUK: PWP Interdruk Paula Skwiot

ZŁOŻONO KROJEM Warnock Pro

ANNA SYLWIA CZYŻ
PIOTR JAMSKI

Szczęśliwe nieba krajów włoskich!
Freskant Michelangelo Palloni
w Wielkim Księstwie Litewskim

KAROL GUTTMEJER

Michelangelo Palloni i jego anioł
w kościele pokarmelickim w Warszawie

Spis treści

- 6 Od Wydawcy
7 From the Publisher
- 9 **Kalendarium życia i prac freskowych Michelangela Palloniego**
OPRAC. ANNA SYLWIA CZYŻ
- ANNA SYLWIA CZYŻ
- 11 **Sztuka Wielkiego Księstwa Litewskiego w drugiej połowie XVII w.**
- ANNA SYLWIA CZYŻ
- 27 **Michelangelo Palloni w Pożajściu**
- ANNA SYLWIA CZYŻ, PIOTR JAMSKI
- 71 **Michelangelo Palloni w Wilnie**
- PIOTR JAMSKI
- 103 **Michelangelo Palloni w Grodnie**
- ANNA SYLWIA CZYŻ, PIOTR JAMSKI
- 121 **Zakończenie**
- Aneks
- 127 **Korespondencja, inwentarze i opisy budowli dekorowanych przez Palloniego**
OPRAC. ANNA SYLWIA CZYŻ
- 143 ***O happy skies of the Italian lands!* Michelangelo Palloni: A fresco-artist in the Grand Duchy of Lithuania. Summary**
- KAROL GUTTMEJER
- 149 **Michelangelo Palloni i jego anioł w kościele pokarmelickim w Warszawie**
- 175 **Michelangelo Palloni and his angel in the Discalced Carmelite Church in Warsaw. Summary**
- 177 Bibliografia
- 189 Indeks

Od Wydawcy

Rzeczpospolita Obojga Narodów przeszła w połowie XVII wieku przez kilka wyniszczających wojen. Najpierw rozpalające południowe rubieże wojny z Kozakami pod wodzem Chmielnickiego, później najazd szwedzkiego króla Karola Gustawa przynoszący niebywałą grabież dóbr kultury – od klasztornych zbiorów bibliotecznych, wyposażenia pałacowych rezydencji po pożogę miast. Rozpoczęty w tym samym czasie najazd carstwa moskiewskiego na wschodnie ziemie Rzeczpospolitej, a w następstwie tego 5-letnia brutalna okupacja Wilna dopełniały ten kilkuletni kataklizm. Doprowadził on do politycznego i gospodarczego osłabienia państwa, ale w sposób oczywisty dotknął też działalność artystyczną, w tamtych czasach opartą na twórcach pochodzących przede wszystkim z Italii. I w takiej sytuacji, gdy Rzeczpospolita rozpoczęła odbudowę, także w zakresie fundacji artystycznych, pojawił się tutaj w 1677 roku Michelangelo Palloni, artysta wykształcony we Florencji, a sprowadzony przez kanclerza wielkiego litewskiego Krzysztofa Zygmunta Paca do dekoracji kamedulskiego kościoła w Pożajściu – dziś w granicach miasta Kowna. Jego włoska sztuka rozbłysła „pośrodku puszczy”, tak jakby powtórzył się złoty czas baroku epoki Wazów, zniszczony przez okupację moskiewską. W 1685 roku freskant przeniósł się do Warszawy, choć był później także sprowadzany do Wilna i Grodna. Jego malarstwo zdobi między innymi pałac w Wilanowie, kaplicę Misjonarzy w Łowiczu oraz kościoły farny i Reformatów w Węgrowie. To jednak prace w Pożajściu oraz dekoracja kaplicy św. Kazimierza w Wilnie wykonana w latach 1691–1692 są uważane za najbardziej reprezentatywne dla jego twórczości. Palloni był najwybitniejszym twórcą malarstwa ściennego – freskowego, w ostatniej ćwierci XVII wieku w Rzeczpospolitej.

Tytuł książki *Szczęśliwe nieba krajów włoskich!* jest sparafrazowanym cytatem z *Pana Tadeusza*, z księgi III *Umizgi*. Choć u Adama Mickiewicza są to słowa włożone w usta miłośniczki obczyzny, Telimeny – pokazanej w krzywym zwierciadle, dla XVII-wiecznej polskiej i litewskiej szlachty i magnaterii sztuka włoska była ideałem, który konstituował przez wieki gust obywateli Korony i Litwy. A talent Michelangelo Palloniego mógł się rozwinąć dzięki nim.

Dorota Janiszewska-Jakubiak

Dyrektor Instytutu POLONIKA

From the Publisher

In the mid-17th century, the Polish-Lithuanian Commonwealth went through several devastating wars. First, the wars with the Cossacks led by Khmelnytsky which set ablaze the southern frontiers, then the campaign of the Swedish king Charles Gustav – bringing incredible plunder of cultural heritage, from monastery library collections, furnishings of palace residences to the conflagration of cities. The invasion of the Tsardom of Muscovy into the eastern territories of the Polish-Lithuanian Commonwealth, which began at the same time, and the subsequent 5-year brutal occupation of Vilnius completed this multi-year-long cataclysm. It resulted in the political and economic weakening of the state, and obviously had an impact on artistic production which, at that time, was heavily based on the supply of artists coming from Italy. At this time – when the Polish-Lithuanian Commonwealth started its reconstruction, including the field of artistic foundations – in 1677 Krzysztof Zygmunt Pac the Grand Chancellor of Lithuania commissioned a Florence-educated Michelangelo Palloni to decorate the Camaldolese church in Pažaislis – today within the Kaunas city limits. His Italian art added flare to “the middle of the wilderness”, as if the golden age of the baroque in the Vasa era, destroyed by the Muscovite occupation, was born again. In 1685 Palloni moved to Warsaw and then was later commissioned to Vilnius and Grodno. His paintings decorate the Palace in Wilanów, the Missionaries chapel in Łowicz, and the parish church and the Franciscan Reformates church in Węgrów. However, his works in Pažaislis and the decoration of the chapel of Saint Casimir in Vilnius executed in the years 1691-1692 are considered the most representative of his work. Palloni was the most remarkable fresco artist in the last quarter of the 17th century active in the Commonwealth.

The title *O happy skies of the Italian lands!* is a paraphrased quote from *Pan Tadeusz or the Last Foray in Lithuania*, from Book III – *Flirtation*. Although in Adam Mickiewicz’s epic poem these words are uttered by one of female characters Telimena, a lover of foreign lands who was satirically depicted, for the 17th-century Polish and Lithuanian nobility and magnates Italian art was an ideal which had for centuries formed the tastes of the citizens of the Commonwealth. Thanks to them Michelangelo Palloni was able to develop his talents.

Dorota Janiszewska-Jakubiak

Director of POLONIKA Institute